

BIOLOGISKI

03/2021 (07) LBLA IZDEVUMS

TĪRA PĀRTIKA CILVĒKAM UN VIDEI

AMBICIOZI?

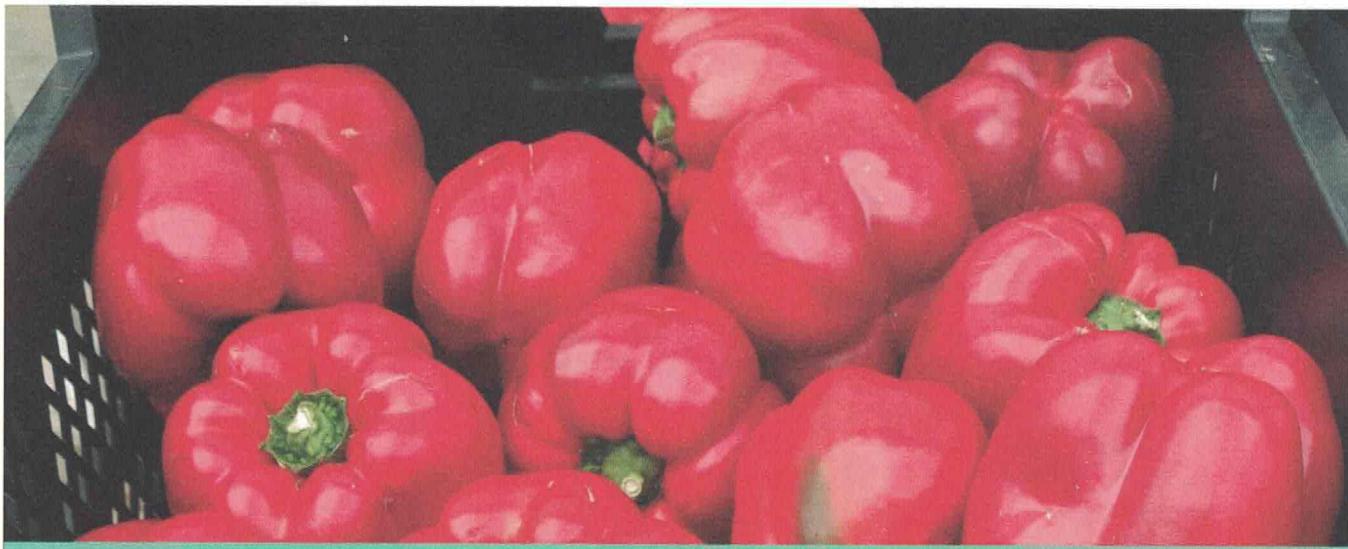
Viens gabaliņš no Eiropas
«lauku tortes»

BIOLOGISKI PLUS

Lai zemnieks pāēdis un
grieze dzīva

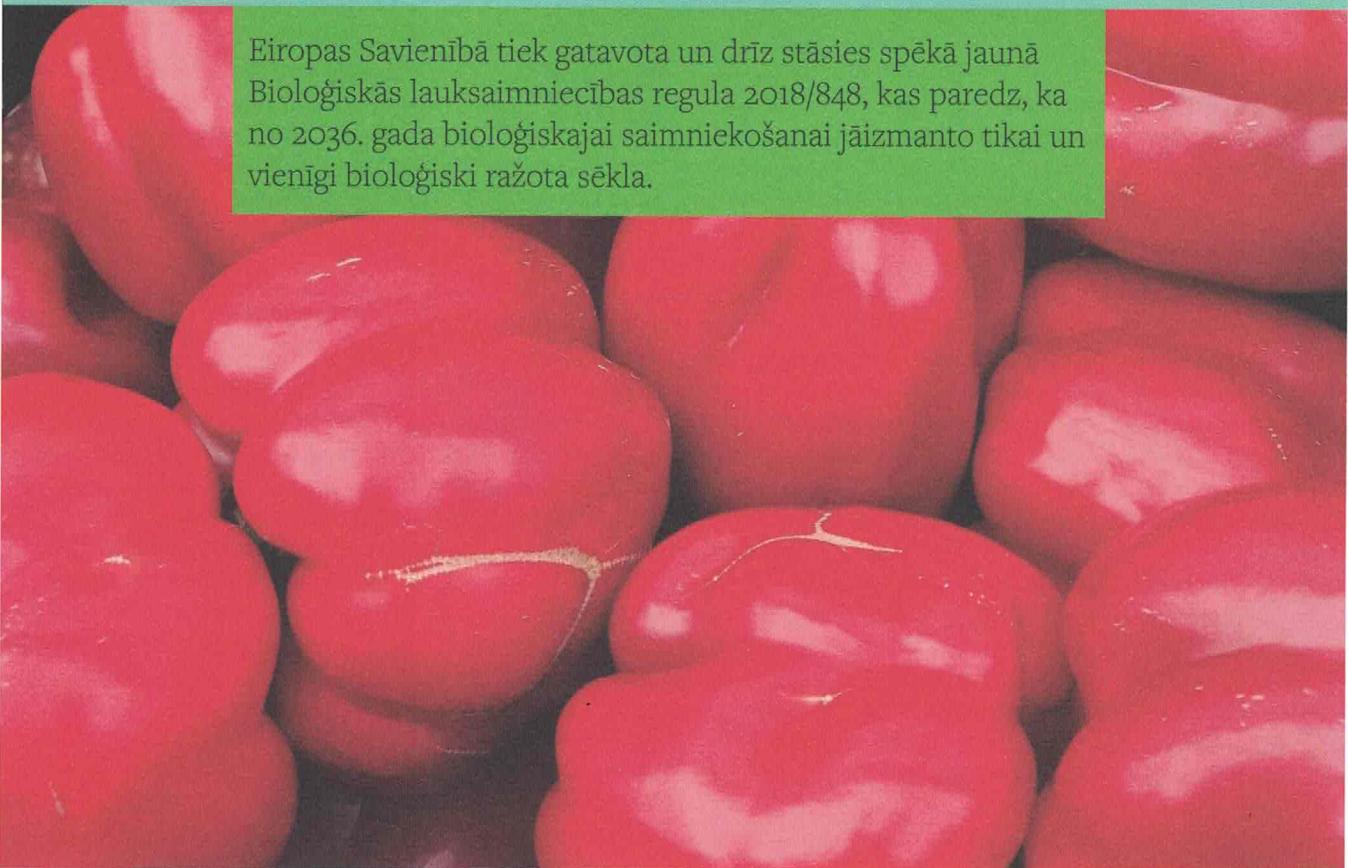
ZAĻO ROBEŽU SARGI

Pieci stāsti no Krievijas
pierobežas

Mērkis – 100% bioloģiski sertificēta sēkla

Eiropas Savienībā tiek gatavota un drīz stāsies spēkā jaunā Bioloģiskās lauksaimniecības regula 2018/848, kas paredz, ka no 2036. gada bioloģiskajai saimniekošanai jāizmanto tikai un vienīgi bioloģiski ražota sēkla.

Kooperēšanās var uzlabot biosēklu ražošanu

**EDVINS NEITENS (Edwin Nuijten),
Demeter saimniecība De Beersche Hoeve, Niderlande**

Vairs netiks izsniegtas atļaujas nekodinātas konvencionālas sēklas lietošanai. Šādas prasību izmaiņas pilnībā saskan ar bioloģiskās lauksaimniecības principiem, ka visam ražošanas ciklam jābūt maksimāli vidi saudzējošam, ekoloģiskam, drošam un uzticamam.

VIENLĪDZĪGI UN BEZ IZNĒMUMIEM

Bioloģiskie ražotāji visās Eiropas valstīs būs vienlīdzīgās pozīcijās, bez izņēmumiem un iespējām lietot varbūt lētāku, bet konvencionāli ražotu sēklu, un tiks nodrošināta pārliecinoša un uzticama bioloģisko produkta kvalitāte.

Tomēr vēl šobrīd Eiropā trūkst bioloģiski ražotas sēklas, lai pilnībā nodrošinātu bioloģiskās ražošanas platības. Meklēt risinājumus bioloģiski audzētas sēklas pieejamībai visiem bioloģiskajiem zemniekiem ir viens no uzdevumiem projektā *Liveseed*, ko finansē Eiropas Savienības pētniecības un inovāciju programma HORIZON 2020. Pētījumi veikti arī Bal-

Jāsaka gan, ka ieteikt kooperatīvu veidošanu ir krietni vieglāk, nekā tos tiešām nodibināt.

tijas valstīs, projekta partneru vidū ir Agroresursu un ekonomikas institūta zinātnieki. Projekta ietvaros pētnieki izvērtēja vajadzību pēc bioloģiski ražotas sēklas un tās piedāvājumu Eiropas valstīs, zemnieku attieksmi pret bioloģiski ražotas sēklas izmantošanu, iespējas precizēt un pilnveidot Eiropas valstu likumdošanu, lai veicinātu bioloģiskās sēklas lietošanu. Jau patlaban plašu klāstu ar projekta rezultātiem var atrast tā mājaslapā *Liveseed.eu*. Atsevišķā sadaļā (*Tools for practitioners*) apkopoti video, bukleti, skaidrojumi, kā arī praktiski ieteikumi (*Practical abstracts*) tieši bioloģiskajiem ražotājiem.

Kādi priekšlikumi un padomi atrodami praktisko ieteikumu sadaļā bioloģiskajiem saimniekiem, lai veicinātu un palielinātu bioloģiski ražotas sēklas izmantošanu un piedāvājumu?

Dažos Eiropas reģionos, īpaši Centrālajā un Austrumeiropā, zināšanu bāze un iekārtas kvalitatīvas bioloģiskās sēklas ražošanai nav tik labā līmenī, kā citviet Eiropā. Lai situāciju uzlabotu, ļoti būtiski ir izglītot lauksaimniekus, mudināt tos iegādāties kvalitatīvu aprīkojumu lauka darbiem, sēklu tiršanai un uzglabāšanai, attīstīt sēklu tirdzniecības, loģistikas un transporta iespējas, kā arī veidot produktīvu sadarbību ar sēklu sertificešanas iestādēm (*Latvijā – Valsts augu aizsardzības dienestu – aut.*). Rodas būtisks jautājums: kā finansēt visus šos attīstībai nepieciešamos pasākumus, kamēr vēl nav gūti ieņēmumi no sēklu pārdošanas?

Risinājums varētu būt savstarpēja sadarbība un kooperatīvu veidošana. Cits ar citu apmainoties pieredzē, zemnieki var paaugstināt zināšanu un prasmju līmeni, kā arī kopā ir vieglāk noorganizēt un apmaksāt zinošu ekspertu konsultācijas. Kopīgā sadarbība var iedrošināt arī citus lauksaimniekus pievienoties un sākt ražot ar bioloģiskām metodēm, līdz ar to paplašinātos bioloģisko zemnieku loks. Rezultātā palielinātos bioloģiskās produkcijas daudzums, bet tās ražošanai nepieciešama bioloģiski audzēta sēkla. Kooperatīva biedri bioloģisko sēklu var nodrošināt kooperatīva ietvaros, tādējādi veidojot stabili, drošu un pārskatāmu sēklu tirgu. Nemot vērā patēriņtāju pieprasījumu pēc bioloģiskās produkcijas, kā arī pārzinot audzēšanas apstākļus saimniecībās, izkristalizētos pieprasītāko šķirņu loks un nepieciešamais sēklas daudzums. Varbūt pat veidotos pieprasījums pēc jaunām, konkrētam mērķim un audzēšanas apstākļiem piemērotām šķirnēm, ko varētu nodrošināt, sadarbībā ar selekcionāriem veidojot jaunas šķirnes. Protams, kooperatīvam kā spēcīgai vienībai būtu arī vieglāk risināt sadarbību ar valsts pārvaldi un virzīt dažādu uzlabojumu ieviešanu likumdošanā.

Jāsaka gan, ka ieteikt kooperatīvu veidošanu ir krietni vieglāk, nekā tos tiešām nodibināt. Ľoti svarīgs aspekts kooperatīva izveidē ir savstarpēja uzticēšanās. Kooperatīva biedriem jādefinē visiem saprotami, skaidri mērķi, uzdevumi un noteikumi. Jāiedibina vienādas prasības un attieksme pret visiem kooperatīva biedriem – ja bioloģisko sēklu audzē kooperatīvs, tad visiem dalībniekiem tā arī jāizmanto, nevar būt izņēmumi. Darbība un attīstība jāveic pakāpeniski, soli pa solim. Veidojot kooperatīvu, jāpārzina saistošie valsts normatīvie akti un arī iespējamais valsts atbalsts. Varbūt ir vērts izmantot pieredzi, kāda ir līdzīgiem kooperatīviem Francijā (unionbiosemences.fr), Lielbritānijā (seedcooperative.org.uk) vai ASV (Organic Seed Production Tutorials, seedalliance.org/publications/7281/).

SAIMNIECĪBĀ – PAŠU AUDZĒTU SĒKLU

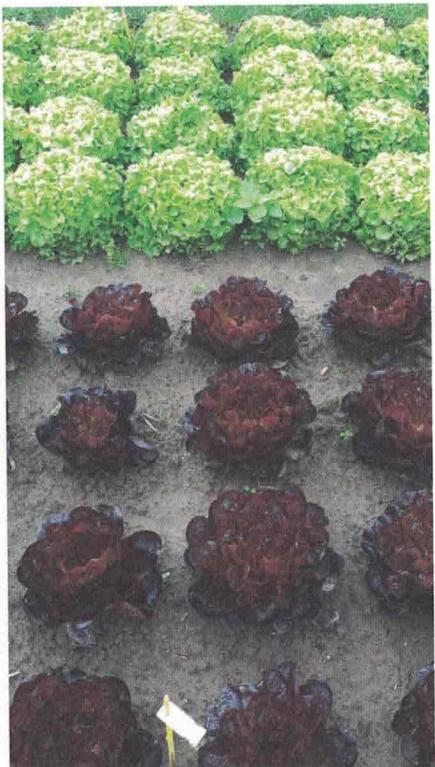
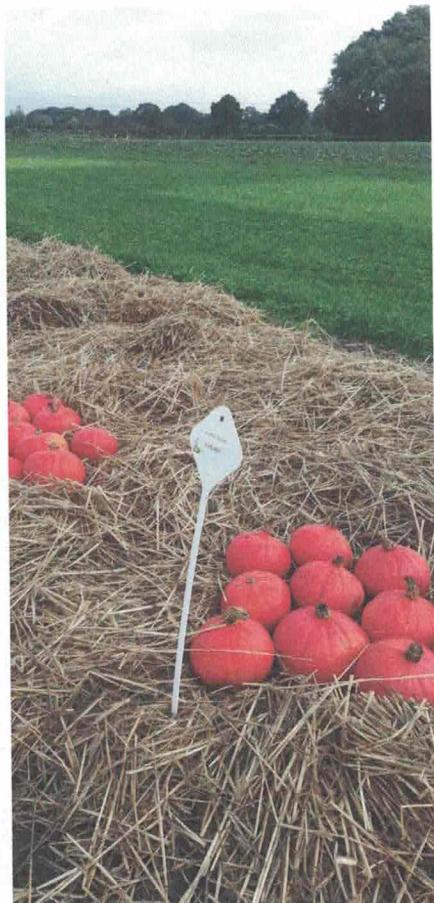
Eiropas Padomes regula par bioloģisko ražošanu pieļauj saimniecībā kā sēklas materiālu izmantot pašu pavairoto sēklu iepriekšējā gada sējumos (*farm saved seed*). Vadoties pēc projektā *Liveseed* veiktās aptaujas, bioloģiskie lauksaimnieki diezgan plaši izmanto šo iespēju. Pašu audzēto sēklu drīkst izmantot savā saimniecībā, bet nedrīkst pārdot kā sēklu ciemam. Tomēr, ja tiek pavairotas un audzētas komerciālās šķirnes, kuru autoritesības ir aizsargātas saskaņā ar EK regulu Nr. 2100/94 (Latvijā – arī Augu šķirņu aizsardzības likumu), jārēķinās, ka jānomaksā autoratlīdzība selekcionāra tiesību īpašniekam vai to pārstāvim. Latvijā deklarācijas un atlīdzību par pašaudzētās sēklas izmantošanu apkopo Latvijas Sēklaudzētāju asociācija, kas arī tālāk selekcionāra tiesību pārstāvjiem novirza atbilstošo autoratlīdzību.

Izņēmuvi, kad autoratlīdzība netiek piemērota un tā nav jāmaksā:

- Vietējām un saglabājamām laukaugu šķirnēm, tradicionālajām jeb mantojuma šķirnēm un heterogēnām populācijām.
- Ne visām šķirnēm, kas ir iekļautas Latvijas vai Eiropas augu šķirņu katalogā, ir selekcionāru tiesību aizsardzība, tātad arī nav jāmaksā autoratlīdzība.
- Ja darījums ar šķirni veikts privāti un nekomerciāli.
- Ja šķirne tiek izmantota eksperimentiem vai pētījumiem.
- Ja šķirnes izmantošanas mērķis ir jau nu šķirņu veidošana.
- Mazām saimniecībām, kurās labību, lopbarības un eļļas augu audzēšanas platība nepārsniedz 20 hektāru vai kartupeļu audzēšanas platība ir mazāka par trīs hektāriem.

Bioloģiskās dārzenu selekcijas un sēklaudzēšanas kompānijas *Vitalis* laukos un sēklu noliktavā.

KĀ KĻŪT PAR BIOLOGISKO SĒKLAUDZĒTĀJU?

Lai palielinātu bioloģiskās lauksaimniecības sēku un stādāmā materiāla pieejamību tirgū, jāpaplašina bioloģisko sēklaudzētāju tīkls. Jāatceras, ka pārdot citiem ražotājiem drīkst tikai sertificētas sēklas. Lai kļūtu par bioloģisko sēklaudzētāju, jāizvērtē savas iespējas – vai saimniecībā izmantotās ražošanas metodes ir bioloģiski sertificētas, vai ir iespējas un vēlme audzēt sēklas materiālu, vai tiek veikta lauku vēstures uzskaite, kā arī vai saimniecībā var nodrošināt (vai pieejamas citur) bioloģiski sertificētas iekārtas sēklas žāvēšanai, šķirošanai un fasēšanai. Tad jāiepazīstas ar sēklaudzēšanas un sēku tirdzniecības noteikumiem – katrai laukaugu grupai mūsu valstī tie ir atsevišķi. Jāizvēlas, kura suga un kura šķirne būtu vislabāk piemērota saimniecībai, šķirnei jābūt iekļautai Latvijas vai Eiropas augu šķirņu katalogā. Ja iespējas un vēlmes izvērtētas, tad jāreģistrējas Valsts augu aizsardzības dienestā kā sēklaudzētājam. Pēc tam jāno-

Lauksaimniekiem un dārzkopjiem daudzveidīgu sēku nodrošināšanā var palīdzēt ieinteresēto audzētāju kopienas sēku banku izveide.

slēdz licences līgums ar izvēlētās šķirnes selekcionāru vai tā pārstāvi un jāiegādājas sertificēts sēklas materiāls pavairošanai. Šobrid pēc noteikumiem sēkla tiek atzīta kā bioloģiski ražota, ja vienu veģetācijas periodu bioloģiskajā laukā tiek pavairots nebioloģisks jeb konvencionāls sertificēts sēklas materiāls viengadigiem laukaugiem, bet divus veģetācijas periodus – daudzgadīgām sugām.

Bioloģiskajai saimniekošanai Eiropā gadu no gada paplašinoties, kopīgiem spēkiem jāpilnveido saimniekošanas iemaņas, paņēmieni un arī izpratne. Nemaz nav peļami pārņemt labu pieredzi un pielāgot to savām iespējām. Tad arī mērkis nodrošināt 100% bioloģisko sēku izmantošanu bioloģiskajās saimniecībās neliksies nesasniedzams. **B**

Izveidot kopienas sēku banku

MATEO PETITI

(Matteo Petitti)

biedrība Rete Semi Rurali, Itālija

RIKARDO BOČI

(Riccardo Bocci),

Konvencionālajā ražošanā ierasta prakse ir pēc iespējas plašāk izmantot vienu vai dažas komerciāli veiksmīgas šķirnes. Diemžel šāda ražošana krasī samazinājusi bioloģisko daudzveidību lauksaimniecībā. Savukārt bioloģiskajiem saimniekiem tirgū ir grūti sameklēt vietējiem apstākļiem un saimniekošanas veidam piemērotu šķirņu sēklas. Ar šo problēmu ipaši saskaras dārzeņu, augļu un ogu audzētāji, jo nozīmīga loma ir arī patērētāju pieprasījumam, kuri vēlas tradicionāli ierastu un novērtētu, bet reizēm arī ļoti specifisku produkciju. Lauksaimniekiem un dārzkopjiem daudzveidīgu sēku nodrošināšanā var palīdzēt ieinteresēto audzētāju kopienas sēku banku izveide. Kopienu sēku banku tīkls Eiropā (communityseedbanks.org) sāka veidoties pagājušā gadsimta astoņdesmitajos gados, un tajā galvenokārt darbojas sēku kolekcionāri, dārzkopji un lauksaimnieki. Šīs sēku bankas par savu galveno uzdevumu uzskata bioloģiskās daudzveidības uzturēšanu un palielināšanu lauksaimniecībā, sēku piedāvājuma veicināšanu, kā arī izglītošanu, kopumā atbalstot ilgtspējīgu lauksaimniecību un pārtikas suverenitāti.

Mūsu dārzkopjiem un lauksaimniekiem šāda sadarbības forma jau tu kopīgi veikt piemērotu šķirņu sēku savākšanu, pavairošanu un sagatavošanu, vienlaikus risinot iespējamas tehniskās grūtības un meklējot jaunus risinājumus. Arī ģenētiski neviendabīgas bioloģiskās šķirnes un heterogēnās populācijas, kas piemērotas kopienā iesaistīto bioloģisko saimniecību vietējiem audzēšanas apstākļiem, varētu būt kopienu sēku bankas pārraudzībā.

Kopienas sēku bankas darbībai vēlams iekārtot atsevišķu telpu, kur veikt sēklu pārbaudi, tīrīšanu un uzglabāšanu. Darbā var izmantot ļoti vienkāršas iekārtas, parastus sēku lielumam atbilstošus sietus, viegli tīrāmus un dezinficējamus plastmasas spaiņus un konteinerus, vakuumu iesaiņošanas iekārtas un svarus. Svarīgs aprīkojums ir arī saldētava (-20°C) un zāvētājs (var izmantot pārtikas zāvētāju augļiem un dārzeņiem). ļoti svarīgi ir ievērot tīrību un dezinfekciju visā sēku apstrādes un fasēšanas procesā, lai izvairītos no sēku inficēšanās. Nav ieteicamas porainas koka virsmas, kuras grūti notīrit. Sēku glabātuvē temperatūrai jābūt zemākai par 15°C, bet gaisa mitrums nedrīkst būt augstāks par 40%. Sēklas, kas ātri zaudē digitspēju, ieteicams glabāt ledusskapī, kur temperatūra zemāka par 4°C.

Visu kopienas sēku bankā ienākošo un izejošo šķirņu sēkla un to daudzumi jāreģistrē. Uzskaitē svarīgi pierakstīt sēku izcelsmi, šķirnes vietējo jeb konkrētājā apvidū lietoto vārdu, kā arī informāciju par sēku izaudzētāju un ievākšanas gadu.